http://dx.doi.org/10.18778/8088-241-6.06

Edward Breza
Sopot

Podstawa *woda* w antroponimii polskiej

1. Wstęp

Autor zajął się imionami i nazwiskami w języku polskim i (w miarę dostępnych źródeł) innych językach indoeuropejskich od podstawy *woda* w różnych epokach rozwojowych języka polskiego. Z języków obcych najczęstsze są nazwiska od górnoniemieckiego rzeczownika *Wasser* 'woda' i jego dolnoniemieckiego odpowiednika *Wader* lub *Water*.

Wśród licznych moich prac, poświęconych imionom, wywodzącym się głównie od imion Boga chrześcijańskiego i bóstw w religiach politeistycznych [Breza 2013] oraz od pojęć abstrakcyjnych [Breza 2014], pragnę zamieścić także nazwiska zawdzięczające swoje pochodzenie pojęciu *woda*. Imion, bowiem, opartych na wyrazach nazywających *wodę* w różnych językach, w dostępnych mi źródłach, nie spotkałem. Wyjątkiem jest tu rzymski przydomek (*cognomen*) *Aquensis*, pochodny od łac. rzeczownika *aqua*, *-ae* 'woda' z sufiksem *-ensis* [Kajanto 1965: 47, 208]. Najpierw podam ich zasób z SNW (objaśnienie skrótów zob. na końcu rozdziału), potem z doby staropolskiej (SSNO), z wybranych prac dotyczących Pomorza, głównie Gdańskiego, czy, jak wolą historycy, Nadwiślańskiego, po materiał antroponimiczny z doby średniopolskiej odsyłam do *Antroponimii Polski od XVI do końca XVIII wieku*, opracowywanej pod red. A. Cieślikowej w Instytucie Języka Polskiego PAN w Krakowie (opublikowanych tomów I–III, 2007–2011, hasła A–Pi i do magazynu w tymże Instytucie).

2. Frekwencja antroponimów urobionych od apelatywu *woda*

SNW podaje: *Woda* 605: 248 w woj. tarnowskim, 103 bydgoskim, 63 krakowskim, 36 katowickim, 31 kieleckim, 21 poznańskim, 20 olsztyńskim, po 13 warszawskim i rzeszowskim, 11 łódzkim; *Wodach* 0; 1 *Wodacki* w woj. warszawskim; 12 *Wodak* w woj. katowickim; *Wodalski* 0; 47 *Wodała*: 19 w woj. wro-

cławskim, 12 legnickim, po 4 w woj. jeleniogórskim, opolskim i poznańskim; 1 *Wodało* w woj. opolskim; *Wodan* 0, ale możliwe od naczelnego bóstwa germańskiego, zwanego *Wodan*; *Wodanka* 0; *Wodanowicz* 0; 2 *Wodańska*: po 1 w woj. legnickim i łódzkim; 316 *Wodara*: 165 w woj. opolskim, 55 częstochowskim, 45 pilskim, 18 bydgoskim, 14 katowickim; 1 *Wodarczak* w woj. pilskim; 1 *Wodarczuk* w woj. katowickim; 400 *Wodarczyk*: 232 w woj. katowickim, 60 częstochowskim, 23 opolskim, 16 warszawskim, 14 radomskim; 1 *Wodarek* w woj. warszawskim; 36 *Wodarka* w woj. katowickim; 5 *Wodarkiewicz*: 3 w woj. pilskim, 2 poznańskim; 124 *Wodarski*: po 39 w woj. warszawskim i katowickim, 13 szczecińskim, po 6 ciechanowskim, gorzowskim i wałbrzyskim; 374 *Wodarz*: 212 w woj. opolskim; 114 katowickim, 21 poznańskim, 15 częstochowskim, po 4 bielskim i wrocławskim; 31 *Wodas*: 29 w woj. jeleniogórskim, po 1 w woj. katowickim i nowosądeckim; 1 *Wodasz* w woj. szczecińskim; 2 *Wodausch* w woj. opolskim; 8 w zapisie spolszczonym *Wodausz* w woj. opolskim; 20 *Wodawski*: 12 w woj. wrocławskim, 8 legnickim; 21 *Wodczak*: 9 w woj. gdańskim, 8 bydgoskim, po 2 katowickim i wałbrzyskim; 8 *Wodczyc*: 5 w woj. jeleniogórskim, 2 wałbrzyskim, 1 katowickim; 1 *Wodczyk* w woj. koszalińskim; 6 *Wodczyński*: 4 w woj. leszczyńskim, po 1 warszawskim i jeleniogórskim (nadto 4 leszczyńskim, co zdradza jakieś przeoczenie); 1871 *Wodecki*: 494 w woj. katowickim, 316 kieleckim, 120 warszawskim, po 86 w woj. tarnobrzeskim i zielonogórskim, 72 wrocławskim, 57 opolskim, 56 krakowskim, 51 radomskim, 50 koszalińskim, 41 wałbrzyskim, 36 zamojskim, 32 lubelskim, po 31 legnickim i szczecińskim, 30 kaliskim, 29 elbląskim, 27 gorzowskim, 23 bielskim, 22 częstochowskim; 170 *Wodejko*: 32 w woj. wrocławskim, 24 katowickim, 23 warszawskim, 18 zielonogórskim, 12 koszalińskim; 12 *Wodejszo*: 8 w woj. olsztyńskim, 4 szczecińskim; 12 *Wodek*: 6 w woj. krakowskim, 4 legnickim, 2 wrocławskim; *Wodel* 0; 14 *Wodelski*: 7 w woj. katowickim, 5 legnickim, 2 wrocławskim; 2 *Wodeniczar* w woj. katowickim; *Wodenka* 0; 1 *Wodenko* w woj. katowickim; 20 *Wodeńko*: 13 w woj. ostrołęckim, 4 wałbrzyskim, 2 katowickim, 1 wrocławskim; 34 *Wodeński*: 15 w woj. ciechanowskim, 8 warszawskim, 6 ostrołęckim, 3 olsztyńskim, 2 katowickim; 28 *Woder*: 19 w woj. siedleckim, 7 bydgoskim, 2 kieleckim; 38 *Woderski*: 20 w woj. krakowskim, 8 bielskim, po 5 krakowskim i poznańskim; 1 *Wodert* w woj. białostockim; 1 *Wodeska* w woj. szczecińskim; 1 *Wodest* w woj. warszawskim; *Wodetzka* 0; *Wodeyko* 0; 1 *Wodęcki* w woj. katowickim; 4 *Wodianowicz* w woj. leszczyńskim; 3 *Wodiany* w woj. opolskim; 10 *Wodicz*: 9 w woj. katowickim, 1 opolskim; *Wodiczka* 0; 43 *Wodiczko*: 15 w woj. warszawskim, po 9 kaliskim i opolskim, 4 wrocławskim; 1 *Wodikowska* w woj. gdańskim; 1 *Wodisz* w woj. katowickim; 273 *Wodka*: 86 w woj. tarnowskim, 44 toruńskim, 42 krakowskim, 20 przemyskim, 15 tarnobrzeskim, 12 katowickim; 8 *Wodkiewicz*: 6 w woj. opolskim, 2 ostrołęckim; 72 *Wodkowski*: 18 w woj. gdańskim, 13 bydgoskim, 10 poznańskim, 6 pilskim, po 4 łódzkim i toruńskim; 7 *Wodna*: 3 w woj. kaliskim, 2 łódzkim, po 1 jeleniogórskim i katowickim; 2 *Wodnak* w woj. wałbrzyskim;

3 *Wodnar* w woj. warszawskim; 1 *Wodnarowski* w woj. katowickim; 1 *Wodnia* w woj. gdańskim; 402 *Wodniak*: 151 w woj. bielskim, 43 krakowskim, 35 katowickim, 21 gdańskim, po 18 legnickim i opolskim, 15 wałbrzyskim, 14 bydgoskim, 12 szczecińskim; 28 *Wodniakowski*: 12 w woj. wrocławskim, po 7 kaliskim i toruńskim, 2 konińskim; 1 *Wodnica* w woj. wrocławskim; 1371 *Wodnicki*: 222 w woj. skierniewickim, 165 warszawskim, 82 lubelskim, 77 konińskim, 72 wrocławskim, 67 łódzkim, 51 szczecińskim, 38 katowickim, 30 kieleckim, 29 radomskim, po 28 przemyskim, suwalskim i zielonogórskim, 27 bydgoskim, po 24 elbląskim i pilskim; 253 *Wodniczak*: 153 w woj. kaliskim, 27 katowickim, 16 gdańskim, 12 zielonogórskim; 1 *Wodniczek* w woj. katowickim; *Wodniczko* 0; 9 *Wodniecki*: po 4 w woj. katowickim i krakowskim, 1 łódzkim; 103 *Wodnik*: 85 w woj. kaliskim, 10 wrocławskim, 5 katowickim; 7 *Wodnikowski*: 6 w woj. wrocławskim, 1 poznańskim; 473 *Wodniok*: 254 w woj. katowickim, 191 opolskim, 20 częstochowskim; 1 *Wodniok Suchy* w woj. katowickim; 10 *Wodniowski* w woj. tarnobrzeskim; 1 *Wodny* w woj. katowickim; 1 *Wodnyk* w woj. kaliskim; 119 *Wodo*: 37 w woj. piotrkowskim, 33 łódzkim, 14 częstochowskim; *Wodoch* 0; 1 *Wodojo* w woj. warszawskim; 116 *Wodok*: 112 w woj. katowickim, 3 opolskim, 1 wałbrzyskim; 2 *Wodoklis* w woj. jeleniogórskim; 28 *Wodolski*: 19 w woj. kieleckim, 9 krakowskim; 2 *Wodołażski* w woj. katowickim; 1 *Wodomska* w woj. tarnobrzeskim; 56 *Wodonos*: 16 w woj. gorzowskim, 8 olsztyńskim, po 6 w woj. suwalskim; 24 *Wodopian*: 12 w woj. legnickim, 6 warszawskim, 5 wrocławskim, 1 kaliskim; 2 *Wodopora*: po 1 w woj. częstochowskim i pilskim; *Wodoracka* 0; 3 *Wodorowski*: 2 w woj. bydgoskim, 1 wrocławskim; 12 *Wodosławski*: 8 w woj. zielonogórskim, 4 tarnowskim; 1 *Wodowiak* w woj. kieleckim; 1 *Wodowicz* woj. kieleckim; *Wodowiec* 0; 2 *Wodowiński* w woj. gdańskim; 10 *Wodowóz*: 6 w woj. legnickim, 4 jeleniogórskim; 269 *Wodowski*: 102 w woj. ciechanowskim, 43 warszawskim, 28 bialsko-podlaskim, 16 bydgoskim, 13 płockim, 9 wałbrzyskim, po 8 w słupskim i wrocławskim, po 6 lubelskim i olsztyńskim; 12 *Wodtke*: 9 w woj. toruńskim, 3 gdańskim; 13 *Wodyczko* w woj. warszawskim; 454 *Wodyk*; 197 w woj. zamojskim, 32 warszawskim, 29 koszalińskim, 28 lubelskim, 19 jeleniogórskim, po 15 katowickim i słupskim, po 10 łódzkim i szczecińskim; 5 *Wodyl*: 4 w woj. bielskim, 1 nowosądeckim; *Wodylak* 0; 1 *Wodyła* w woj. opolskim; 610 *Wodyński*: 113 w woj. warszawskim, 72 bydgoskim, 45 kieleckim, 44 tarnobrzeskim, 30 ciechanowskim, 29 katowickim, 27 wrocławskim, 26 kaliskim, 20 gdańskim, 16 białostockim, 14 szczecińskim, 13 zielonogórskim, po 12 w woj. krakowskim, lubelskim i opolskim; 156 *Wodziak*: 54 w woj. nowosądeckim, 15 jeleniogórskim, 14 wrocławskim, 13 częstochowskim, po 10 w woj. kaliskim, łódzkim i sieradzkim, po 8 katowickim i krakowskim; *Wodziakiewicz* 0; 1 *Wodziara* w woj. warszawskim; 13 *Wodzianicki* w woj. warszawskim; *Wodzianowska* 0; 30 *Wodziański*: 27 w woj. krakowskim, 7 legnickim, 2 kaliskim; 173 *Wodzicki*: 66 w woj. warszawskim, 20 łódzkim, 10 kaliskim, 9 pilskim, 8 olsztyńskim, 6 wrocławskim, po 5 krakowskim i toruńskim, po 4 gdańskim, gorzowskim, jeleniogórskim

i szczecińskim; 25 *Wodziczka*: po 7 w woj. legnickim i poznańskim, 6 wrocławskim, po 2 częstochowskim i krakowskim; 96 *Wodziczko*: 23 w woj. wrocławskim, 12 toruńskim, 11 gorzowskim, 8 krakowskim, po 6 elbląskim, gdańskim i radomskim, po 5 bydgoskim i włocławskim; 3 *Wodziejko* w woj. częstochowskim; *Wodziela* 0; 12 *Wodzielak*: po 4 w woj. warszawskim, białostockim i łomżyńskim; 1 *Wodzienicka* w woj. białostockim; 128 *Wodzień*: 80 w woj. tarnowskim, 19 rzeszowskim, 12 krakowskim, 10 toruńskim; 2 *Wodzieński* w woj. bydgoskim; *Wodziesz* 0; 1 *Wodziewicz* w woj. jeleniogórskim; 148 *Wodzik*: 64 w woj. gdańskim, 49 chełmskim, po 4 w woj. bydgoskim, olsztyńskim, poznańskim i toruńskim, po 3 w woj. elbląskim, krakowskim i szczecińskim; *Wodzikiewicz* 0; 116 *Wodzikowski*: 79 w woj. gdańskim, 21 bydgoskim, 7 słupskim, 5 elbląskim, 3 olsztyńskim; 1 *Wodzin* w woj. łódzkim; 97 *Wodzinowski*: 25 w woj. warszawskim, po 9 w woj. piotrkowskim i wrocławskim, po 6 jeleniogórskim i krakowskim, po 5 sieradzkim i słupskim; po 4 skierniewickim, szczecińskim i wałbrzyskim; 2072 *Wodziński*: 287 w woj. warszawskim, 180 łódzkim, 83 gdańskim, 79 bydgoskim, 73 konińskim, 68 krośnieńskim, 67 katowickim, 51 legnickim, 44 koszalińskim i bialskopodlaskim, 43 szczecińskim, 42 krakowskim, 39 poznańskim, 37 elbląskim, 33 wałbrzyskim, po 31 ciechanowskim i włocławskim, 29 piotrkowskim, 28 opolskim; *Wodzioch* 0; 135 *Wodzisz*: 77 w woj. tarnowskim, 17 rzeszowskim, 12 jeleniogórskim, 8 katowickim, 7 krakowskim, 5 tarnobrzeskim; 6 *Wodziszewski* w woj. krakowskim; 3 *Wodziuk* w woj. bialskopodlaskim; 20 *Wodzka* w woj. katowickim; 1 *Wodzyń* w woj. piotrkowskim; 2084 *Wodzyński*: 418 w woj. warszawskim, 193 łódzkim, 135 skierniewickim, 97 płockim, 92 radomskim, 56 lubelskim, 55 włocławskim, 54 olsztyńskim, 47 częstochowskim, 46 szczecińskim, 41 wrocławskim, 40 piotrkowskim, 39 toruńskim, 34 katowickim.

3. Budowa nazwisk powiązanych z apelatywem *woda*

W tym wykazie nazwisk od polskiego apelatywu *woda* uderza wielość opatrzona symbolem 0 (= forma z różnych względów niepewna), są to, powtórzmy: *Wodach*, *Wodalski*, *Wodan*, *Wodanka*, *Wodanowicz*, *Wodel*, *Wodenka*, *Wodetzka*, *Wodeyko*, *Wodiczka*, *Wodniczko*, *Wodoch*, *Wodoracka*, *Wodowiec*, *Wodylak*, *Wodziakiewicz*, *Wodzianowska*, *Wodziela*, *Wodziesz*, *Wodzikiewicz*, *Wodioch*, aż 21 nazwisk.

Pod względem słowotwórczym mamy tu ciągi pochodności: 1) *Woda* > nazwisko patronimiczne, utworzone za pomocą przyrostka *-ak*: *Wodak*, od tegoż modelowo przy użyciu sufiksu *-ski* powstało *Wodacki*; 2) *Woda* > + *-ała*: *Wodała*, na wschodzie Polski z sufiksem *-ało*: *Wodało*, od tych za pomocą przyrostka *-ski*: *Wodalski*; 3) *Woda* + *-el*: *Wodel* + *-ski*: *Wodelski*; 4) *Woda* + *-enka/-enko*:

Wodenka/Wodenko, dezintegralnie *Wodeński*; 5) *Woda* + *-ach*: *Wodach*; 6) *Woda* + *-ek*: *Wodek* + *-ak*: *Wodczak* + *-ski*: *Wodetzka* (zapis zniemczony nazwiska *Wodecka*), też *Wodczyc, Wodczyk* przy użyciu sufiksów patronimicznych *-ic* i *-yk*; 6) *Woda* > *Wodka* > *Wodecki*, też *Wodczyński* przy użyciu rozszerzonego formantu *-yński*; też *Wodkowski* z sufiksem *-owski* i patronimiczne *Wodkiewicz* przy użyciu patronimicznego sufiksu *-ewicz*; 7) *Woda* + *-an*: *Wodan* + *-owicz*: *Wodanowicz*, też *Wodańska* przy użyciu przyrostka *-ski* i + *-ka*: *Wodanka*; 8) *Woda* + *-any*: *Wodiany* + *-owicz*: *Wodianowicz*; 9) *Woda* > *Wodny* + *-ik*: *Wodnik*/*Wodniek* + *-ski*: *Wodnicki/Wodniecki*; *-owski*: *Wodnikowski* + *-ak*: *Wodniak*, w fonetyce „śląskiej" *Wodniok*, *Wodniczak* + *-ek*: *Wodniczek*, + *-ko*: *Wodniczko*; + *-owski*: *Wodniowski*; 10) złożone przezwiskowe: *Wodniok Suchy* i *Wodeniczar*, w którym widzieć możemy ewentualnie podstawę *wodny czar.*

Po niemiecku *woda* to *Wasser*; por. 60 osób o nazwisku *Wasser*: 40 w woj. katowickim, 13 opolskim, 2 krakowskim, po 1 szczecińskim i wrocławskim; w zapisie przez pojedyncze *-s-*: 12 *Waser*: 9 w woj. katowickim, 3 opolskim; 5 spolszczonych za pomocą przyrostka *-ek*: *Wasserek* w woj. katowickim, 26 *Waserek* w woj. katowickim i 2 *Wasserka* w woj. katowickim, *Waserka* 0, spolszczone za pomocą sufiksu *-ka*; tu należy zapewne także nazwisko *Wascher* 0, zapisane hiperpoprawnie i w dolnoniemieckiej formie *Wader* (por. też *Water*) [Herrmann-Winter 1990: 371] 14: 10 w woj. łomżyńskim, 2 kieleckim, po 1 w woj. katowickim i zielonogórskim; 1 dolnoniemieckie *Water* od takiegoż apelatywu *Water* [Gottschald 1954: 598–599] bądź angielskiego *water* 'woda'; nadto nazwisko patronimiczne, utworzone przy użyciu przyrostka *-ling*: *Wasserling* u 2 osób, po 1 w woj. gdańskim i łódzkim, 2 *Waserling* w woj. łódzkim; tu należą także nazwiska od nazw miejscowych lub terenowych: 1 *Wasserberg* w woj. krakowskim; 2 *Wassenberg* w woj. bydgoskim z I członem *Wasser* 'woda', też nazwa mieszkańca *Wasserberger* 1 w woj. warszawskim; 6 osób o nazwisku *Wasserfurth* z II członem *Furt* 'bród, mielizna': 5 w woj. katowickim, 1 warszawskim; od niemieckiego apelatywu *Wasserteil* 'dział wód': 2 osoby w woj. katowickim, powstałe od wskazania mieszkańca koło takiego działu; taką samą genezę ma nazwisko *Wasserstrom* z II członem *Strom* 'prąd wodny' u 3 osób w woj. wrocławskim, 2 w woj. warszawskim z nazwiskiem *Wasersztrum*, a więc z II członem w spolszczonym zapisie i – dodatkowo – z rozwojem grupy *om* > *um*; 2 osoby z nazwiskiem *Waserszturm* z II niemieckim członem *Sturm* 'atak, natarcie, napór'; 1 osoba o nazwisku *Waserbrot* z II członem *Brot* 'chleb', ze strukturalnym członem *-man(n)* < *Mann* 'człowiek, mężczyzna, mąż' powstały nazwiska *Wasserman* 43: 20 w woj. warszawskim, 11 krakowskim, 9 rzeszowskim, 2 gdańskim, 1 kieleckim i oryginalnie po niemiecku zapisane *Wassermann* (przez podwójne *-nn*) u 31 osób: 22 w woj. krakowskim, 3 warszawskim, 2 kieleckim, po 1 gdańskim i katowickim, noszone m.in. przez posła PiS-u Zbigniewa Wassermanna, ofiarę katastrofy pod Smoleńskiej dnia 10 IV 2010 r.

Jakby się spodziewać należało, wśród nazwisk Niemców podstawa *Wasser*, dolnoniemieckie *Water* i *Wader* jest częściej reprezentowana, Rosa i Volker Kohl-

heimowie [Kohlheim 2000: 697–698] podają z motywacją i często wczesnym historycznym poświadczeniem i znaczniejszych nosicieli nazwisk: *Wasser* na 'tego, co nad wodą mieszkał'; *Wassermann* i dolnoniemieckie *Watermann* 1. jako nazwę zawodową na a) 'roznosiciela wody', b) 'przewoźnika' lub c) 'człowieka odpowiedzialnego za nawadnianie łąk bądź zaopatrzenie mieszkańców miasta w wodę'; 2. formę pochodną od nazwiska *Wasser*, utworzoną za pomocą członu *-mann*; *Wasserburger* na mieszkańca miejscowości *Wasserburg*, występujących m.in. w Bawarii, Austrii, Prusach Wschodnich, *Wasserfuhr* 'nazwa zawodowa na tego, co dostarczał wodę ze studni lub rzeki'; *Wasserführer* 'nazwa mieszkańca miejscowości *Wasserfuhr* w północnej Nadrenii i Westfalii; *Wasserkampf* podana w formie górnoniemieckiej nazwa terenowa dolnoniemieckiego *Waterkamp* 'nazwa terenowa wodna'; *Wasserzieher* lub *Wasserzier* 'nazwa zawodowa na czerpiącego wodę, zwłaszcza posługacza w łaźniach, do którego obowiązków należało noszenie wody ze studni'; dolnoniemieckie *Waterstraat* i *Waterstra(d)t* z II dolnoniemieckim członem *Strat* 'ulica' (por. angielskie *street* 'ulica') na 'mieszkającego na ulicy, położonej nad wodą'. W niemieckich monografiach regionalnych takich nazwisk spotkać możemy znacznie więcej, np. u Zodera [Zoder 1968, II: 786] czy często wyzyskiwanej monografii antroponimicznej M. Gottschalda [Gottschald 1954: 598].

W staropolszczyźnie *woda* była również szeroko reprezentowana w nazwach osobowych w Polsce. SSNO [VI 158 i VII 291] notuje poświadczenia: Joannes *Voda* z roku 1250 ze Śląska i tamże przez wiek XIV, notariusz Mikołaj *Woda* z roku 1434 w Krakowie, w tym samym czasie w Wielkopolsce i na Mazowszu, por. także C 140; także struktury przezwiskowe: *Bełczywoda* [SSNO VII 11] z roku 1428 z Wielkopolski od podstawy *bełczeć* 'płonąć' SEMot I 7 w I członie), *Błyszywoda* u kmiecia, cmeto roku 1462 i robotnika, *laboriosus* roku 1473 [SSNO I 175] z Kresów Południowo-Wschodnich, odniesione przez SEMot I 12 w I członie do *błyskać*, błysk, por. tamże *Błyszczyząb*; *Golczywoda* [SSNO II 158] jako zapis z kopii i objaśnione nie zostało, por. SEMot I 79; *Nabździwoda*, radny Płocka roku 1446 [SSNO VII 161], odniesione w I członie przez SEMot I 176 do czasownika *nabździeć*; *Koliwoda* jako marytonimik *Koliwodzina* z roku 1464 w Wielkopolsce [SSNO III 51], por. SEMot I 115; *Ryczywoda*, roku 1460 i 1485 w Poznaniu [SSNO IV 529], por. SEMot I 258, gdzie odniesione w I członie do apelatywu *ryk*, *ryczeć* i *Warzywoda* roku 1492 jako sługa Rusin na Kresach Południowo-Wschodnich [SSNO VI 26], które SEMot I 335 odnosi do gwarowego apelatywu *warzywoda* 'pleciuga'.

Struktury pochodne od *woda* w planie apelatywnym lub antroponimicznym *Woda* to: 1) *Wodka*, notowane od roku 1398 w Wielkopolsce, od roku 1443 na Kresach Południowo-Wschodnich, od roku 1482 na Mazowszu [SSNO VI 158, C 140], odniesione przez SEMot I 347 do staropolskiego apelatywu *wodka* 'mały staw', 'rów z wodą'; 2) *Wodkowic* roku 1453 [ibidem] z suf. *-owic* od *Wodka*; 3) hasło nieodczytane *Wodnamich* [ibidem: 158]; 4) *Wodnic(s)ka* i forma męska

Wodnic(s)ki od roku 1435 na Kresach Południowo-Wschodnich [ibidem: 159]: od n. m. *Wodniki* na Kresach Południowo-Wschodnich [SEMot III 217]; 5) *Wodny* z roku 1411 i 1412 z Wielkopolski oraz z roku 1434 z Małopolski [SSNO VII 291] od przymiotnika *wodny* [SEMot I] notowanego w staropolszczyźnie ok. roku 1400 [C 141, SEMot I 347]; 6) *Wodolej(a)* z roku 1454 z Małopolski i z roku 1497 i 1499 z Kresów Południowo-Wschodnich [SSNO VI 159, VII 291]; 7) nieodczytane hasło *Wodroslim*, *Woedroslim*; 8) *Woduna* z lat 1426–1453 z Mazowsza i roku 1497 z Kresów Południowo-Wschodnich, które SEMot [VII] odnosi do nazwy miejscowej *Wodynia*, siedleckie; 9) *Wodyński*: w roku 1472 i z roku 1494 (wszystko szlachta) na Mazowszu od wspomnianej nazwy wsi (zob. poz. 8) *Wodynie*; 9) *Wodzic* roku 1440 z Wielkopolski [SSNO VI 159] – forma patronimiczna od *Woda*, utworzona za pomocą przyrostka *-ic* [SEMot I 347]; 10) *Wodziczka* od roku 1372 z Wielkopolski i od roku 1471 na Kresach Południowo-Wschodnich [ibidem: 159, C 141], zdrobnienie od *woda* [SENot I 347]; 11) *Wodziej* z roku 1423 z Wielkopolski od *wodzić* lub *woda* z sufiksem *-ej*; 12) *Wodzina* od roku 1495 w Wielkopolsce [ibidem: 159], forma marytonimiczna od *Woda*; 13) nieodczytane poświadczenie *Wodzwaszka* [ibidem: 159].

Z obcojęzycznych w staropolszczyźnie nie pojawił się żaden antroponim łaciński, choć przekłady na łacinę nazw motywowanych były zjawiskiem częstym, u niektórych pisarzy prawie że regularnym, z niemieckich SSNO [VI 1] notuje *Vaterer* z roku 1387 ze Śląska, które Z. Klimek [SEMot V 49] odnosi niepewnie (*może*) do staro-wysoko-niemieckiego *veter(e)* ‘stryj’, później każdy krewny ze strony mężczyzny, ‘kuzyn’ i znane nam już *Wasserbrot*, do czego Z. Klimek [ibidem: 24] dorzuca *Käsenbrot* z I członem *Käse* ‘ser’ na ‘oberżystę, podającego tylko dania zimne’ [SEMot V 121] i *Salzenbrot* z I członem *Salz* ‘sól’ [por. SEMot V 217], o całości przypuszcza, że „może to niemiecka kalka naszej ‘bułki wodnej’” [ibidem: 282].

Znamienne, że na Pomorzu w okresie staropolskim nie było notowane nazwisko *Woda* i jego formy pochodne, nie zostało także poświadczone w postaci górnoniemieckiej *Wasser* czy dolnoniemieckiej *Water*, współcześnie (w SNW) wystąpiło śladowo w woj. gdańskim po 1 osobie *Wasserling* i *Wassermann.* Zanotował także H. Górnowicz [Górnowicz 1992: 236] nazwisko *Waser* we wsi Szałwinek, pow. kwidzyński. W okresie średniopolskim mamy poświadczenia nazwiska od polskiej podstawy *woda*, brak od niemieckiego *Wasser*, *Water*. Oto te poświadczenia, głównie z Kociewia: Albertus *Wodański* zapisany został roku 1746 w parafii Niewieścin, pow. świecki; w parafii Miłobądz pod Tczewem wystąpiło stosunkowo często nazwisko *Wodkowski*: Agata *Wodkowska* roku 1788, może taż Agata jako *Wodkowszczonka* roku 1790 i Marianna z *Wodkowskich* roku 1796; Johann *Wodny* roku 1703 w parafii Garc Wielki; z tejże parafii roku 1700 Georg *Wodsack* et Barbara *Wodsakin* z niemieckim feminatywnym sufiksem *-in* jako zniemczone nazwisko polskie *Wodziak*, a wcześniej niezlokalizowany Szymon *Wodziak* w roku 1768 [Damps 1988: 333]. We wspomnianej parafii Niewieścin notowane

było na początku XIX w. nazwisko *Wodka*: roku 1809 chrzczone było dziecko Adalberti *Wodtka*, roku 1811 zapisana została Maria *Wodkowna*, a roku 1813 poświadczona została Marianna *Wodkin* (z pracy magisterskiej napisanej pod moim kierunkiem w 1980 r. w WSP w Bydgoszczy). Na Kaszubach roku 1717 zapisany został w księdze metrykalnej parafia Strzelno, pow. pucki Josephus *Wodecki*; roku 1786 w parafii Ugoszcz pod Bytowem chrzczone było dziecko, urodzone *ex laborioso* 'roboc(z)ego' Jacobo *Wodik* [tj. *Wodzik*] et Marianna; w F. 32 [s. 94] odnotowana została posesorka starostwa nowodworskiego (Nowy Dwór Gdański) Konstancyja z Międzylesia *Wodyńska*. H. Górnowicz [zob. Górnowicz 1992, przypis 9: 242] wynotował z ksiąg metrykalnych na Powiślu Gdańskim nazwisko *Wodak* z roku 1868 i 1899 w zniemczonej pisowni *Wodack*.

4. Podsumowanie

Bogata jest symbolika wody w różnych kulturach i religiach, w chrześcijaństwie ma ona charakter sakralny, o tej symbolice informują m.in. W. Kopaliński [Kopaliński 1990: 475–479] i D. Forstner [Forstner 1990: 536], pamiętamy także, że Tales uznał wodę za prapoczątek (gr. *stoichéion*) świata.

Wykaz skrótów

C – Cieślikowa Aleksandra (red.), 1990, *Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji*, Wrocław.

F 32 – *Opis królewszczyzn w województwach chełmińskim, pomorskim i malborskim z r. 1664*, 1938, Józef Paczkowski (wydał), Mańkowski Alfons (słowem wstępnym i skorowidzami opatrzył), Toruń.

SEMot – *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, cz. I: *Odapelatywne nazwy osobowe*, 2000, Aleksandra Cieślikowa, Janina Szymowa, Kazimierz Rymut (oprac.), Kraków; cz. III: *Odmiejscowe nazwy miejscowe*, 1997, Zofia Kaleta, Elżbieta Supranowicz, Janina Szymowa (oprac.), Kraków; cz. V: *Nazwy pochodzenia niemieckiego*, 1997, Aleksandra Cieślikowa, Kazimierz Rymut, Maria Malec (red.), Zygmunt Klimek (oprac.), Kraków; cz. VII: *Suplement*, Aleksandra Cieślikowa (red.), Kraków 2002.

SSNO – *Słownik staropolskich nazw osobowych*, 1965–1987, Witold Taszycki, Maria Malec (red.), Kraków.

Bibliografia

Breza Edward, 2013, *Imiona Boga i bóstw imionami ludzi*, Gdańsk, w druku.
Breza Edward, 2014, *Zalety imionami ludzi*, Gdańsk.

Damps Mirosława, 1988, *Nazwiska mieszkańców Kociewia od XVI do XVIII wieku*, niepublikowana praca doktorska, wykonana pod kierunkiem Edwarda Brezy w Uniwersytecie Gdańskim.
Forstner Dorothea, 1990, *Świat symboliki chrześcijańskiej*, Warszawa.
Gottschald Max, 1954, *Deutsche Namenkunde*, 3. Auflage, Berlin.
Górnowicz Hubert, 1992, *Słownik nazwisk mieszkańców Powiśla Gdańskiego*, Gdańsk.
Herrmann-Winter Renate, 1990, *Kleines plattdeutsches Wörterbuch*, 3. Aufgabe, Rostock.
Kajanto Jiro, 1965, *The Latin Cognomina*, Helsinki.
Kohlheim Rosa u. Volker, 2000, *Duden, Familiennamen. Herkunft und Bedeutung*, Mannhein.
Kopaliński Władysław, 1990, *Słownik symboli*, Warszawa.
Zoder Rudolf, 1968, *Familiennamen In Ostfalen*, II: L–Z, Hildesheim.

Edward Breza

The root word *woda* 'water' in Polish anthroponomy

(Summary)

The author studies Polish and (as far as the sources were available) Indo–European forenames and surnames that are derived from the root word *woda* 'water': among the forenames the author has found only the Latin nickname (*cognomen*) *Aquensis*, derivate of an adjective *aquensis*, *-is*, *-e* 'connected with water': *aqua*, *-ae* 'water'. Contemporary Polish surnames derived from the root word *woda* 'water' have been written out from *Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych* [The Dictionary of Surnames Contemporarily Used in Poland], vol. I–X published by Kazimierz Rymut (Kraków 1992–1994) and from Middle Polish period (16th–18th century) from regional surname studies by different authors. In Pomeranian region in Old Polish period (until the end of 15th century) none of the surnames of interest were confirmed, there were also few in Middle Polish period. Relatively many surnames are derived from Upper German noun *Wasser* and its Lower German equivalent *Wader* or *Water*. The written out surnames are presented in derivation lines such as: *Woda* > *Wodak* > *Wodacki.* In the study there are: 1) surnames with double motivation, e.g. *Wodan* from the name of the main German god or from common noun *Woda* with suffix *-an*; 2) compound word e.g. *Koliwoda, Paliwoda, Woziwoda,* that may be derived from old common nouns (appellatives) *paliwoda* 'a very reckless man, a madcap', *woziwoda* 'someone who supplied water to the residents'.

Słowa kluczowe: onomastyka, antroponimia, imię, nazwisko.

Key words: onomastics, anthroponymy, forename, surname.